

УДК 81'373.46+179.1+177.3:316.77

orcid.org/0000-0001-8912-2888

orcid.org/0000-0001-9675-9174

Т.А. КОСМЕДА
м. Вінниця, Україна

В.І. КАЛІНІЧЕНКО
м. Вінниця, Україна

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ФОКУСІ ТЕОРІЇ МЕНТІОЛОГІЇ

Стаття присвячена висвітленню проблеми формування та розвитку термінології, що окреслює метамову лінгвістичної ментіології, формує терміносистему, що презентує поняття, зумовлені вербалізацією концепту «неістинність» (неправда, брехня). Розглянуто й комплексно схарактеризовано терміни з формальними компонентами квазі- і псевдо-, а також такі, що містять у своїй структурі семантичні презентанти понять неістинності (неправди).

К л ю ч о в і с л о в а: лінгвістика брехні, метамова ментіології, терміни із семантичними презентантами понять неістинності (неправди), терміни з формальними компонентами квазі- і псевдо-.

Сучасний світ актуалізує глобалізаційні процеси, що впливають на всі сфери буття людини (соціальну, інформаційну, наукову, комунікативну, культурну та ін.). Серед глобалізаційних процесів активно поширене і явище вербалізації неправди, фейку, брехні, презентація «напівправди» для моделювання маніпулем, вербалізації неправдивих філософем, ідеологем, гіпотез, аналіз яких, однак, може пролити світло на феномен брехні, що здійснюється переважно через масмедіа, словники, відповідну публіцистичну й наукову літературу. Такий вплив неправдивої інформації видозмінює свідомість індивідуумів, зокрема й мовну, сприяє виробленню псевдостереотипів, викривленої когнітивної та мовної картини світу тощо. На фейках ґрунтуються інформаційні й гібридні війни, як, зокрема, російсько-українська війна, що почалася далеко до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Усі «фейки» потребують усвідомлення, інтерпретації і супротиву.

Зрозуміло, що подібні зміни мовленнєвої онтології призвели до становлення нового лінгвістичного напрямку, який ґрунтується на дослідженні способів омовлення та поширення різних видів неправди. Його методологічні засади частково закладені в середині ХХ ст. німецьким філософом Харальдом Вайнріхом (Weinrich, 2005) та американським лінгвістом Дуайтом Болінджером (Bolinger, 2021). Цей напрям пропонують номінувати *лінгвістикою брехні*, або *лінгвістичною ментіологією*. В українському мовознавстві зазначений лінгвістичний напрям розробляють такі дослідники, як М. Гордійчук (поняття *fake news* та комунікативні засоби його виявлення) (Гордійчук, 2021); В. Калініченко (Kalinichenko, 2022; Калініченко, 2022 /a/; Калініченко, 2022 /b/; Калінічен-

© Т.А. КОСМЕДА, В.І. КАЛІНІЧЕНКО, В.І. КАЛІНІЧЕНКО, 2023

ко, 2022 /с/; Калініченко, 2021 /а/; Kalinichenko, 2021 /b/); Т. Космеда (Kosmeda, 2022 /а/; Космеда, 2022 /b/; Космеда, 2021; Космеда, 2020), які фокусують увагу на виокремленні проблематики цього напрямку, аналізують окремі шари лексики у фокусі цієї теорії, зокрема псевдоніми, а також маніпулятивні техніки моделювання нових слів, перифраз, тропів тощо та вивчають специфіку їхнього функціонування в художньому дискурсі і масмедіа, публіцистичному дискурсі; І. Мудра (Мудра, 2016), О. Кучерова (Кучерова, 2021) й Г. Прищепа (Прищепа, 2021) також розглядають поняття «фейк», що вербалізується в мові ЗМІ. Лінгвістичні аспекти концепту *брехня* як когнітивно-комунікативного утворення на матеріалі сучасної англійської мови дослідила О. Морозова (Морозова, 2008). Схарактеризовано й такий новітній жанр сучасного англійського дискурсу, як *псевдоновини* (Омельчук, 2018).

Зауважмо, що розроблення теоретико-методологічних засад зазначеного напрямку виокремлює низку недосліджених чи частково досліджених проблем, що стають предметом різних лінгвістичних напрямів, наприклад, оскільки вербалізація неправди має виражену аксіологічність, то зазначений аспект варто досліджувати в межах *лінгвоаксіології* (опозиції *правда – неправда; правий – лівий* та ін., шкалування вияву *неправди* тощо); проблематика, сфокусована на питаннях мовної політики, визнання або псевдомотивація невизнання самостійного статусу мов, оцінка стану їхнього розвитку, функційного навантаження, що простежуємо в російському мовознавстві щодо української мови, належить *соціолінгвістиці*; *комунікативна лінгвістика* вивчає відповідні стратегії і тактики вербальної та невербальної комунікації, що базуються на моделюванні неправди, субкультурної комунікації, наприклад, кримінального дискурсу; *лінгвопрагматика* повинна зосередити увагу на дослідженні інтенції мовця і слухача щодо діагностики неправдивих висловлювань та уміння моделювати тексти «розвінчання» міфів та ін.; своєрідність мовної особистості брехуна, вербалізацію фантазій дитини, асоціації брехні повинна вивчати *психолінгвістика* та *теорія лінгвоперсони*; *гендерна лінгвістика* спроектує увагу на вивчення концептів патріархальної давнини та їхню нейтралізацію в сучасному світі, знищення псевдостереотипів щодо поведінки жінки, насамперед і мовленнєвої; проблематика *лінгвокультурології* – схарактеризувати «культуру брехні» в дискурсивному просторі різних лінгвокультур, показати вияв *неправди* як відображення менталітету представників окремого мовного культурного простору, передусім російського – дорадянського, радянського й пострадянського; *лінгвоемоціологія* повинна простежити своєрідність вербалізації емоцій, що супроводжують брехню; *медіалінгвістика* – неправдиві медіальні словесні моделі й техніки («лінгвістика фейку»); *стилістика* – тропи й фігури, що базуються на неправді (літота, гіпербола тощо /орнаментальна ментіологія/) та ін. Перелік проблем, пов'язаних із лінгвістикою неправди, є предметом дослідження й інших напрямів сучасного мовознавства. Однак у цій науковій розвідці зосередьмо увагу на розгляді термінології, пов'язаної з лінгвістичною ментіологією, формуванням її метамови.

Об'єкт дослідження – методологічні засади української лінгвістичної ментіології, її предмет – формування терміносистеми щодо дослідження фактів лінгвістики брехні, терміни з компонентами *квазі-* та *архі-*, а також поняття із семантичними презентантами понять *неістинності (неправди)*.

Мета наукової студії – показати специфіку формування й розвитку лінгвістичної термінології, пов’язаної зі становленням лінгвістичної ментіології. З метою співвідносяться такі **завдання**: (1) виокремити зі словника лінгвістичних термінів, укладеного А. Загнітком (ССЛ), одиниці з компонентом *квазі-* та *псевдо-*, а також терміни, що відображають концепт *неправди*, *неістинності* у своїй семантичній структурі, (2) показати своєрідність актуалізованих лінгвістичних термінів, визначивши їхні ознаки, та вказати на розширення меж розглядуваної терміносистеми. **Матеріал дослідження** – крім словника лінгвістичних термінів, укладеного А. Загнітком, також фрагменти сучасного українського наукового дискурсу, у якому використано терміни ментіології.

Дослідницькі методи. У статті застосовано такі методи, як *концептуально-аналітичний*, що сприяв кваліфікації та методологійній оцінці теоретичних положень ментіології; *аксіологічний метод* використано для актуалізації опозицій, як-от – *істинність* – *неістинність*, *щирість* – *нещирість*, *правда* – *напівправда* – *неправда* та простеження вербалізації таких смислів, як: ‘те, що відповідає дійсності’; ‘те, що не відповідає дійсності’; ‘те, що видозмінює реальність, подібне до неї, нагадує її’ та ін. Для реконструкції авторських комунікативних інтенцій, рефлексій, інтуїції щодо аналізу дослідницького матеріалу залучено *описовий* метод, що доповнений класифікаційним аналізом, а також порівняльно-зіставним, контекстуально-інтерпретаційним та дискурсивним аналізом.

Новизна цієї праці полягає в тому, що запропоновано виокремлення мікро-термінологічної системи одиниць лінгвістичної ментіології, що містить лексеми з компонентами *квазі-* та *псевдо-*, де концепт *неправди* виявлено експліцитно, та інші одиниці, де концепт *неправди* входить у семантичну структуру розглядуваних термінів. **Теоретичне значення** викладу полягає в розширенні методологічних засад ментіології та термінології, демонстрації своєрідності її поступу в омовленні актуалізованих концептів. **Практичне значення** праці спроектоване на можливість використання проаналізованого матеріалу для поповнення словника лінгвістичних термінів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження

О. Потебня, як видається, один із перших у мовознавстві провів аналогію між міфом (вимислом, неправдою) й мовленнєвою діяльністю, що, на його думку, виявляється в реалізації загального методологічного принципу орієнтації на всебічне пізнання довілля та визначення способів його інтерпретації: і міфологічного (неправдивого), і правдивого, що ґрунтуються на спільних принципах пояснення за аналогією. Можливості вербалізації опозиції *істина* – *брехня* в різних мовних формах та моделях закладені природою мови (Потебня, 1985), що дає можливість створювати правдиві й неправдиві, істинні й неістинні постулати й по-різному інтерпретувати поняття, що, як відомо, мотивується процесами розширення або звуження значення слів; моделювання правдивих і неправдивих смислів, конотацій, асоціацій, образів, символів тощо, що дає змогу по-різному інтерпретувати висловлювання, тексти, дискурс. Наукові постулати також не завжди істинні. Отже, моделювати неправду досить просто, оскільки така можливість закладена самою природою мови (мовлення). До речі, коли йдеться про функції мови серед інших, зрозуміло, виокремлюють і модальну функцію, порівн.: «...сфера значень часткової функції модальності охоплює множинність поглядів мовця-суб’єкта щодо референційної ситуації»

(ССЛ-4: 129). До основних різновидів модальності відносять насамперед **істиннісну** (зі значеннями *істина, неправда*). «Предикативні конструкції є висловленнями, а пропозиційним висловам властивий **обмежений набір значень модальної функції, зокрема значення істинності: Приїзд батька був великою радістю для дітей**. Факт приїзду батька в цьому разі очевидний, але істинність вислову *приїзд батька* зберігається і в разі заперечення висловлення *Приїзд батька не був великою радістю для дітей*» (там само: 129).

Зрозуміло, що концепт неправди закладається і в терміносистемах, що окреслюють поняття, пов'язані з феноменом неправди, неістинності чи того, що пов'язане з цими концептами.

Насамперед розгляньмо систему лінгвістичних термінів, у яких цей концепт вербалізовано експліцитно латинським компонентом *квазі-* і грецьким – *псевдо-*, що зафіксовані словником сучасних лінгвістичних термінів А. Загнітка (ССЛ). Фіксація може відображатися і в заголовних статтях, і в текстах інших словникових дефініцій як допоміжний термін, що не міститься в заголовних статтях, однак, очевидно, повинен там бути.

Мікросистема термінів із компонентом *квазі-* (лат. *quasi* – недо-; префікс зі значенням ‘невизначений, немотивований, уявний’, ‘ніби, буцімто’), тобто актуалізується значення ‘подібний до ..., але не кваліфікується як ...’, ‘буцімто такий, але не абсолютно’, ‘ніби такий, але лише уявно’, ‘зовсім не такий’ і под., порівн. терміни, що містяться в зазначеному словнику: *квазіграмама, квазідискурс, квазікомпозиції, квазіречення, квазісиметрія (асиметрія) лінгвістичних об'єктів, квазісиноніми, квазісинонімія, квазіфлексія, квазіконтраст*. У сучасних тлумачних словниках вказується на таке: *квазі* – це перша частина складних слів, що значенням відповідає прикметникам *несправжній, уявний (квазівчений, квазіспеціаліст)*. Однак компонент *квазі* набуває й самостійного значення (лексикалізується), не входячи в структуру іншої лексеми, і вступаючи в синонімічні зв'язки зі словами *неправда, брехня, фікція*, порівн.: «Щоби довести гуманітарну теорему з умовою “життя – театр, і всі в ньому актори” дорівнює: “життя – брехня, і все в ній неправда, брехня, фікція, *квазі...*”, ми постаралися довести однозначність рівності: театр (гра, ритуал) – Брехня» (Павлюк, 2018: 349).

Лексеми з компонентом *квазі-* мають традицію використання в українському науковому дискурсі, презентованому ще наприкінці ХІХ ст., наприклад, А. Кримським (псевдо – А. Хванько), але в латинографічній формі як *guasi-*, порівн.: «...*guasi москалізми* живуть в устах неросійської України, а *guasi польонізми* є в давніх руських пам'ятниках, коли Польонія Русь іще не знала (курсив автор. – Т. К. і В. К.; у цитаті збережено орфографію автора)» (Хванько, 1892). Ці терміни не відображені в сучасних словниках.

Зрозуміло, що й сучасний український науковий дискурс засвідчує актуалізацію термінів із зазначеним компонентом, що не зафіксовані словниками. Наприклад, актуалізуючи терміноодиниці соціолінгвістики, Б. Ажнюк використовує поняття *квазідержава* – ‘невизнана держава, наприклад, Квебек’ (Ажнюк, 2021: 60), *квазіетномім* – ідеться про лексему *русин* (Ажнюк, 2021: 177). Виступаючи з коментарями до лекції сербського професора Людмили Попович, що відбулася 25 березня 2023 року, на тему «Protection of Minority Languages in Ukraine from the Perspective of the European Charter for Regional or Minority Languages» (Meeting ID: 946 5529 6557; Passcode: 008641 Invite Link:

<https://zoom.us/j/94655296557?pwd=aVlCSHgvaTd4bE0wMFlxL0hEUGlhZz09>), номінацію *русинська мова* професор П. Гриценко схарактеризував як «маніпулятивне політичне поняття», що окреслює статус *фейк-міноритарної мови*, створивши ще один образний термін ментіології, що доповнить термінологію української соціолінгвістики. Компонент *фейк* також є продуктивним для моделювання лінгвістичних термінів, що потребує дослідження.

Характеризуючи недосконалу лексикографічну працю російського дослідника І. Лебедева під назвою рос. «Кот Бегемот. Женский фразеологический словарь (справочное пособие для мужчин)», Т. Космеда кваліфікує цей словник як *квазісловник* (див.: Kosmeda 2022 /a/), наводячи такі аргументи: (1) його автор не мовознавець і не має відповідних знань щодо лексикографування слів, (2) словник має розважальний (ігровий) характер, про що свідчить його фантазмагорична назва, (3) у ньому не зовсім коректно фіксуються особливості жіночого мовного мислення, подаються неправдиві стереотипи, під час тлумачення моделюється гумор, іронія, сарказм (поняття не формулюються), (4) актуалізовані одиниці фактично не відповідають статусу фразеологізму; (5) словник ненормативний, мова лексикону відображає винятково розмовне мовлення, зокрема сленгові одиниці, містить мовленнєві помилки, вербалізує суб'єктивні думки анонімних авторів. Отже, *квазісловник* – це ‘те, що можна отримати, не створивши того, що повинно було би бути’. Запропоновано таку дефініцію терміна *квазісловник*: ‘неякісний словник, що не відповідає наявним стандартам і немотивовано кваліфікується як лексикон (див.: Kosmeda, 2022 /a/).

Активного поширення набув термін *квазікомунікація* (зустрічаємо написання квазі-комунікація): актуалізовано антонімні зв'язки – «чесна» комунікація – *квазікомунікація*, тобто ‘нечесна’, порівн.: «Найбільша суперечність і найбільший парадокс, які найчастіше перетворюють «чесну» комунікацію на *квазі-комунікацію*, є те, що комунікація індивідуально-національна за формою та масово-інтернаціональна, глобальна за змістом, а ще – “передавачами духу” виступає матерія (неорганічна, органічна), яка разом із духом охоплює основні форми історично-цивілізаційного буття: духовну (мистецтво, Церква), політичну (законодавча, виконавча, судова влади), економічну (приватний та державний сектори), інформацію (мас-медіа, міжіндивідуальні комунікації, біофізичні процеси обміну та перетворення енергії)» (Павлюк, 2018: 349).

Функціоє в сучасному науковому дискурсі й терміноодиниця *квазімова*, актуалізуючи такі значення – (1) ‘не мова, хоч і виконує функцію порозуміння між людьми’, порівн. контексти вживання: «Людина – істота економна у бажанні занурюватись у нові мовні системи: якщо є змога обійтись звичним мінімумом, то вона таки обійдеться. І так виникає піджин. Не мова, не креольська, а *квазімова*, яка нікому з мовців не є рідною, але успішно виконує свою головну функцію – допомогти порозумітись» (Госовська, 2019); (2) ‘інструмент обміну інформацією – мова тварин’: «Якщо надати мові поверхневого визначення і розглядати її як “інструмент обміну інформацією”, тоді ми не зможемо провести чітку зрозумілу межу між “*квазімовою*” тварин і людською мовою, оскільки відомо, що дуже багато видів тварин здатні не лише успішно обмінюватися інформацією, але й передавати певним чином власний життєвий досвід» (Лавриненко & Лавриненко, 2017: 92); (3) ‘неповноцінна мова’: О. Лавриненко та Г. Лавриненко вжили розглядуваний термін у назві статті, порівн.: «“*Квазімова*” та повноцінна мова людини як механізми вираження різних рів-

нів відображення дійсності» (Лавриненко & Лавриненко, 2017). Актуалізовано опозицію “квазімова” – повноцінна мова.

Серед термінів з компонентом *квазі-* й лексема *квазіслово*, використана в значенні ‘звуко-буквений комплекс без певного значення’, порівн.: «Як обов’язковий елемент вправ такого типу, було використання “квазіслів” (звуко-буквений комплекс без певного значення), оскільки такі слова під час їх сприйняття викликають у студентів лише слуховий образ, без смислового навантаження, зосереджуючи увагу передусім на формі, а не на змісті. Використання таких *квазіслів*, які слугували необхідним звуковим матеріалом, обумовлювалося тим, що вимова – це суто механічний процес...» (Босак, 2022: 31).

Поширеним є й термін *квазіремарка*, що актуалізований у значенні, визначеному за низкою контекстів, ‘мовленнєві структури, що дають змогу мовцю імітувати дії, міміку, жести, внутрішній стан, вербалізувати експлікації внутрішнього стану та емоцій в інтернет-дискурсі, презентуючи прагматичну тональність; лише формально подібне до ремарки’, порівн.: «...здійснено аналіз *квазіремарок* – мовленнєвих структур, за допомогою яких мовець має можливість імітувати дії, міміку, жести, внутрішній стан у мережевому дискурсі» (Голодюк, 2011: 238); «...враховуючи формальну подібність таких структур до драматургічних ремарок (це помітили О. Литневська, А. Бакланова, О. Чигринова), можемо їх умовно означити *квазіремарками* (лат. *quasi-* – “подібний до”)» (Голодюк, 2011: 242); «...в інтернетному дискурсі *квазіремарки* є значущими: вони допомагають сприйняти не лише денотативний зміст висловлення, але й прагматичну його тональність. Очевидно, у такий спосіб мовці іронічно та гіперболізовано передають потенційні уявні емоції, що виникали б як реакція на загальне висловлення, або “асоціюються” з ним» (Голодюк, 2011: 243); «Однак *квазіремарки* дозволяють мовцю не лише ефективно імітувати уявну дію: вони сприймаються на *образному* рівні, суб’єктивно відтворюють відчуття чи сприйняття за відсутності адекватного сенсорного впливу» (Голодюк, 2011: 243); «Аналіз досліджуваного матеріалу засвідчує, що такий “нелінгвістичний” контекст узусу *квазіремарки* полягає не лише в імітації дій, жестів чи виразів обличчя, а й в експлікації внутрішнього стану та емоцій, як-от: “А шоб він у вас порвався /чорно заздрить/”...; “не страждай фігнею, де мій бант?!” /сердитися/»...; “А якщо в мене табу на табу?.. /розгубивсь/”...» (Голодюк, 2011: 243); «...*квазіремарки* допомагають реципієнтам інтерпретувати висловлення найбільш наближено до задуму трансмісора, вони не лише експресивно увиразнюють висловлення, надають йому динамічності та наближають до реальної розмови, а й дозволяють комунікантам оперувати образами, що свідчить про важливість врахування їх семантики та прагматичних нашарувань в інтернетній комунікації» (Голодюк, 2011: 244).

Мікросистема термінів із компонентами *псевдо-* (грець. *pseudo* – брехня, неправда) презентує в словнику, укладеному А. Загнітком, усього 5 терміноодиниць: *псевдоетимологія*, *псевдокомунікація*, *псевдомотивація*, *псевдонім*, *псевдопитання*. Це однослівні й однозначні терміни. Компонент *псевдо-* актуалізує смисл ‘неправдивий’, ‘фальшивий’. Його значення часто сприймають як синонімічне до значення компонента *квазі-*, однак воно не завжди тотожне з ним.

У межах дефініцій деяких інших термінів натрапляємо на терміноодиниці, не зафіксовані як гаслові в розглядуваному словнику, але їх використано під час тлумачення інших термінів, напр.: *Парантірс* (грецьк. *para* – поряд, біля і

thyros – тире) – ‘виголошення *псевдоурочистих промов*’ (ССЛ-3: 26); очевидно, *псевдоурочиста промова* – це ‘промова, що не відповідає статусу урочистих, створена з порушенням характерних параметрів, тому її не можна так кваліфікувати’. Коли йдеться про класифікації смислових відношень, виражених українськими первинними применниками, А. Загнітко виокремлює *відношення псевдохарактеристики*, що «позначають дію, яка здійснюється іншим предметом або особою, ніж того сподівалися: *вважали за старшого, прийняли за сина*» (там само: 116–117).

У словнику, укладеному А. Загнітком, термін *псевдокомунікація* інтерпретується так: «(грецьк. *pseudo* – брехня, неправда + *комунікація*) – мовленнєва дія особи, що зовні нагадує інтеракцію, але насправді нею не є (наприклад, “розмови” з *рослинами, ламентациї, скеровані в простір*, та ін.)» (там само: 158). У сучасному науковому дискурсі термін *псевдокомунікація* функціює і в іншому значенні, тобто простежуємо процес розширення значення цього терміна, зокрема моделюється смисл ‘стратегія медійної гри: імітація комунікації політиків з народом’, порівн. контексти: «...зупинити інерцію *псевдокомунікації* можна лише за допомогою методів, що не обмежуються традиційною журналістикою. Так, за допомогою дихотомій “гра” / “реальність”, “серйозне” / “несерйозне”, журналіст створює для політичних осіб ситуації, на які в них немає готових відповідей, та й застосування шаблонних реакцій у яких прояснювало б виборцям рівень адекватності тих людей, яким вони делегують свої голоси» (Звегинцова, 2018: 12); «...проект подолання *псевдокомунікації* виконує не тільки атрактивно-розважальну функцію, але інформує та заохочує до аналітичного сприйняття культурних і політичних подій» (там само: 14); «Розглянуто діяльність Майкла Шура як медійного образу сучасного українського журналіста Романа Вінтоніва, зокрема стратегію його медійної гри, спрямовану на зміну соціальної звички до *псевдокомунікації* в таких актантів, як політик – журналіст – глядач» (там само: 12).

Дослідники користуються й терміном *псевдотекст*, інтерпретуючи його, услід за Г.-І. Гадамером, як ‘мовлення або письмо, що увібрало не стільки смислові елементи, а лише складники, покликані заповнити потік мовлення; псевдотекст виконує функцію обміну мовленням в усній або письмовій формі’ (Гадамер, 2000: 311).

На початку ХХ ст. І. Огієнко актуалізував термін *псевдо-українське слово* в значенні ‘штучно створене слово: змодельоване не за законами українського словотворення’ (у цитаті збережено орфографію автора), порівн.: «В словниках українських конче потрібно розділити пшеницю та плевели, повинно зробити так, щоб читач особливо мало свідомий української мови, міг знати, яке слово справді українське, а яке *псевдо-українське*, яке “коване”» (Огієнко, 1909: 202).

У сучасному українському дискурсі разом зі словом *квазіслово* вживається й *псевдослово*: їх можна розглядати як синоніми – актуалізовано значення, на яке у свій час указував І. Огієнко – ‘не-слово; подібне до слова, але не має всіх його ознак; виплід дрімучого невігластва’, порівн. контексти: «Ні, ну а як інакше можна назвати хоча б слово “зіскучився”? У якій мові світу воно є? У російській? Ні. В українській? Теж ні. Може, у кандебрянській? Може. Та ні. Точно не в ній. Бо цю назву для мови, якої немає в природі, я так само щойно придумав, як і той геній, що вигадав не-слово “зіскучився”. Йому можна, а мені ні? Та й умію я. “Чому це *не-слово*?” – запитаете ви. Тому що воно не має

його ознак. Воно ж нічого не називає. Це *псевдослово*. Жахлива пародія на російське “соскучиться»” (Васильченко, 2022 /a/); «Сьогодні в епіцентрі нашого розслідування опинилося одне цікаве слово. А може й, не слово, а *псевдослово*, виплід дрімучого невігластва, сліпого мавпування, яким постійно займаються безграмотні третьомовці. Таке ось читаємо у ЗМК: “Бійці Нацгвардії **очепили** суд Чорноморська Одеської області”» (Васильченко, 2022 /b/).

Поряд із *квазімова* в сучасному науковому дискурсі простежуємо й *псевдомова*. Однак ці лексеми не тотожні, оскільки термін *квазімова* має складнішу семантичну структуру. Лексема *псевдомова* належить до образних термінів, що омовлює феномен ‘викривлення української мови як наслідок русифікації’, порівн. контексти: «Посольство Росії у Вірменії на своїй сторінці у Facebook виклало хамський коментар щодо подій в Україні, передрукувавши колонку з “Комсомольської правди”. Дипломати дозволяють собі неприкриті образи української нації, називаючи українців “свідомими, що скачуть”, а українську мову – “*псевдомовою*”» (“Псевдомова” і “свідомі”: посольство Росії у Вірменії опублікувало хамський коментар по Україні. (2015). ТСН-Політика); «“У відповідь лунало лише хамське гугукання, іноді на *псевдомові* – щоб було прикро, але з обов’язковим вкрапленням монголо-қацапського мату, що лише підтверджувало думку про наш загальний і нерозривний культурний простір”, – це тільки початок замітки, яку вирішили опублікувати російські дипломати у Вірменії» (“Псевдомова” і “свідомі”: посольство Росії у Вірменії опублікувало хамський коментар по Україні. (2015). ТСН-Політика). У заголовку статті актуалізовано тавтологічне іронічне словосполучення «*Псевдозагрожені псевдомови*» (Кабачій, 2010), порівн. контекст «Якщо ж вчитатися в список зникаючих мов на території України від ЮНЕСКО, то виявляється, до таких належить ціла дюжина мов, з яких лише половина має відношення до сучасної ситуації в Україні, *решту з великим сумнівом можна віднести до мов як таких*». У цьому разі лексема *псевдозагрожений* набуває значення ‘не має зазначеної ознаки’, тобто цей термін може розширити термінологію соціолінгвістики.

Крім того, у метамові сучасної української лінгвістики містяться терміни, що опосередковано відображають у своїй семантиці концепт ‘неправди’, ‘неістинності’, ‘викривлення’, ‘фальші’. **Мікросистема термінів** з імпліцитним (безпосередньо незафіксованим у назві в компонентах слова) вираженням концептів *псевдо-/ квазі-* з актуалізованими смислами, що вказані вище, або такими, що відображають «ідею *неправди* у своїй внутрішній формі, порівн.: *алогізм* (грецьк. *a* – префікс, що означає заперечення, відсутність, і *logiotos* – судження, вислів) – ‘**відсутність логіки** в чомусь, щось **безглузде**, позбавлене логічності’; використовується для емпізи, **парадоксу** (ССЛ-1: 36); *ауксесіс* (грецьк. *auksesis* – перебільшення, нарощення) – ‘емфатичне **перебільшення**’ (там само: 78); *гіпербола* (грецьк. *hyperbole* – перебільшення, надлишок) – ‘**перебільшення** розміру, значення, сили, характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії для надання об’єктові зображення більшої виразності’ (там само: 153); *демагогія* (грецьк. *demagōgia*) **лінгвістична** – ‘використання в мовленні засобів масової інформації універсальних висловів як конкретних субститутів, що пов’язані зі **здатністю мови видавати одне за інше**’ (там само, 2012: 191); *діскурс* (лат. *discursus* – здогад, міркування) **перформативний** (лат. *performato* – дію; прикм. від ім. *перформатив*) – ‘тип дискурсу, що **змінює елементи реального світу**’ (там само: 210); *етимологія*

(грецьк. *etimon* – істина і *logos* – слово, вчення) **народна (неправдйва)** – ‘**хибне** розуміння походження або значення мовної одиниці, коли їй на основі випадкової формальної подібності або тотожності з іншою одиницею, помилково **приписуються значення** чи мотивація останньої; оживлення внутрішньої форми слова, **неправдиве** етимологізування’ (там само: 273); **закон прискореного поширення негативної** (лат. *negativus* – заперечний) **інформації** (лат. *informatia* – пояснення, виклад) – у **комунікативній лінгвістиці** – ‘тенденція до максимального швидкого **поширення негативу в соціумі**, здебільшого **таке поширення відбувається в максимально викривленій**, емоційно забарвленій **формі**, через **відсутність достовірної інформації**’ (там само: 298); **іронізм** (грец. *eirōneia* – удаване незнання й *опута* – ім’я) – ‘жартівливий чи іронічний **псевдонім**’ (там само: 395); **ірреальність** (лат. *modusirrealis*) – ‘**невідповідність дійсності**, вияв висловлення як бажаного, того, що вимагається, встановлюваного (передбачуваного) мовцем’ (там само: 398); **катахреза** (грецьк. *katēchresis* – зловживання) – (1) ‘різновид гіперболічної метафори, у якій поєднуються слова, логічно між собою не узгоджені (*червоне чорнило, пекучий лід* тощо); **застосування слова або вислову, терміна до поняття, яке ним не позначають**’; (2) ‘**поєднання несумісних понять**; несподіване вживання слова, розвиток нового значення або розширення предметно-поняттєвої віднесеності слова, що **не відповідає і навіть суперечить його первісному значенню**, внутрішній формі’ (ССЛ-2: 15–16); **категорія** (грецьк. *kategoria* (*κατηγορία*)) – ознака, висловлення, судження **евіденційності / евіденціальності** (лат. *evidentio* – пліткарство) – ‘комунікативна категорія, що виражає **семантику пліткування** і знаходиться над морфологічними й синтаксичними категоріями в загальній ієрархії категорій і постає засобом реалізації винятково комунікативних завдань’ (там само: 20–21); **констатив** (англ. *constate* – констатувати від лат. *constat* – містити в собі, стояти стіною) – ‘тип висловлень, повідомлення на позначення стану речей об’єктивної (чи **такої, що вважається об’єктивною**) **дійсності**; повідомлення, препозитивний складник якого оцінюваний у **категоріях істинність / неістинність**; тип мовленнєвого акту, ілокутивна мета якого передбачає ствердження факту об’єктивної (оцінюваної як об’єктивна) **дійсності**; розповідне / декларативне або заперечне речення, що описує світ та оцінюване за **шкалою істинності**’ (там само: 86); **критерій істинності** – ‘**відповідність дійсності**, що передбачає адекватність інформації про світ і те, що інформація про світ не створюється учасниками комунікативного акту’ (там само: 113); **максима / постулат правдивості** – ‘другий постулат грайсівського Принципу Кооперації. Його інтерпретують як вияв двох часткових постулатів, що **рекомендують будувати правдиві висловлення**: (1) **не говори того, що ти вважаєш неправдивим**; (2) **не говори того, для чого в тебе відсутня аргументована основа**’ (там само: 166); **міфологема** (грецьк. *mithos* – слово, сказання і *logos* – учення + ...ема) – ‘ім’я на позначення міфологічного образу’ (*Одісей, Ахілл, Тантал, Пріам* и под.) (там само: 201); **модальність гіпотетична** (середньолат. *modalis* – модальний від лат. *modus* – спосіб, міра; ім. від прикм. *модальний* + *-ість* + грецьк. *hypotetikos* – передбачення) – ‘семантика, що виражає **невпевненість мовця в реальності повідомлення**, лише її можливість, **припущення**’. Засобом вираження постають частки (*ніби, наче* і под.), вставні слова (*можливо, видно, здається* та ін.) тощо (там само: 248); **модальність ірреальна** – ‘один з полюсів модальності; **опис**

ситуацій, що не мають, не можуть або не повинні мати місця в реальному світі' (там само: 248); **нонсенс верс** (англ. *nonsense verse* – беззмістовний вірш) – 'вірші з епатажно дібраними алогізмами' (там само: 296); **парадистола** (грецьк. *paradyastola* – збір разом вихідних речей) – 'сприятливий поворот до чого-небудь несприятливого шляхом використання вислову, що передає тільки частину правди, заперечення одного допуском іншого, роз'єднанням речей, репрезентованих тим самим' (ССЛІ-3: 12); **перебільшення** – 'навмисне перебільшення ступеня певної дії, ознаки для дезінформації слухача' (там само: 33); **перибль** (грецьк. *periballo* – перевищувати міру) – 'навмисне прикрашування мовлення, маскування думки' (там само: 41); **периплока** (грецьк. *peryploka* – прикриття) – 'спритне прикриття словами справжнього смислу мовлення' (там само: 41); **приєм параонтологічний** (грецьк. *par* – префікс на позначення суміжності, переміщення, виступу, відхилення + *онтологічний*) **мовленнєвий** – 'навмисне зображення зв'язків та відношень явищ дійсності в нереальному фантастичному вигляді' (там само: 121); **применшення** – 'навмисне применшування під час опису, оцінки чого-небудь' (там само: 133); **принцип** (лат. *principium* – основа, начало) **насміху** – 'принцип комунікації (за Дж. Лічом), що констатує солідарність зі слухачем: говори що-небудь, що (1) за всією очевидністю неправдиве і (2) за всією очевидністю неввічливо щодо слухача' (там само: 135) та ін.

Термін **міфологема**, як видається, це не лише 'ім'я на позначення міфологічного образу', як зазначено в розглядуваному словнику лінгвістичних термінів. Очевидно, необхідно виокремити омонімне значення. І. Костюк зробила спробу визначити межі цього поняття й сформулювала, як видається, надто широку його дефініцію, порівн.: «Міфологема є одиницею міфологічної картини світу, реалізує концепти міфологічного мислення; містить стабільний зміст (цим наближається до алегорії); проявляє свої семантичні можливості і всередині заданої походженням змістової традиції (цим тяжіє до символу), і в поєднанні з іншими міфологемами; здатна формувати нові поняттєво-образні композиції; міфологема – ціннісна форма культурної пам'яті, суспільного сумління, мета національного діалогу. Перелік міфологем обмежений: основні архетипи мислення і фантазії, лексикон соціального символізму, універсалії культури, центральні опозиції картини світу, хронотопи, космографічні моделі Універсуму, риторичні формули» (Костюк, 2011: 414). У фокусі теорії лінгвістичної ментіології термін **міфологема** можна інтерпретувати як 'моделювання неправдивих, фейкових, фальшивих, псевдонаукових постулатів, лозунгів; цілеспрямований вплив на мовну свідомість з метою її викривлення'. Важливим для ментіології, як видається, є поняття **шкала істинності**, що потребує дефініювання та розроблення методики визначення.

Аналіз наведених дефініцій дає змогу виокремити набір смислів, що характеризують концепт неправди, неістинності, порівн.: 'неправдивий', 'недостовірний', 'неістинний', 'викривлений', 'нереальний', 'дезінформаційний', 'маскувальний', 'хибний', 'вигаданий', 'фантастичний', 'фальшивий', 'приписаний', 'парадоксальний', 'перебільшений', 'применшений', 'прихований', 'такий, який відображає частину правди', 'такий, який замінює одне на інше', 'такий, який не відповідає дійсності', 'такий, який суперечить первісному значенню', 'такий, який можна лише припустити', 'такий, який приховує справжній смисл'.

Висновки

Оскільки мова відображає дійсність такою, якою вона є насправді, чи такою, якою її хочуть собі уявити, яку хочуть спроектувати, презентувати з певною маніпулятивною метою, то цілком логічно, що в ній відбиваються і фейкові поняття, омовлюється брехня, пропонується неправдива характеристика предметів, явищ, подій, присутній вимисел, викривлення дійсності (О. Потебня), з'являються терміни, що формують метамову лінгвістичної ментіології, терміносистему, яка базується на відповідних маркерах.

Спостерігаємо моделювання системи термінів для опису мовних (мовленнєвих) фактів, процесів і явищ, в основі номінації яких присутній компонент, що презентує концепт неправди, неістинності, який формально (експліцитно) омовлений елементами *квазі-*, *псевдо-* та виражений імпліцитно – наявністю в семантичній структурі значення терміна відповідних сем, які презентують цей концепт.

Констатуємо, що терміни з компонентами *квазі-* / *quasi-* та *псевдо-* функціювали в науковому дискурсі українських учених і наприкінці XIX – на початку XX ст. Продемонстровано, що терміносистема з компонентами *квазі-* і *псевдо-* доповнюється новими одиницями, значення яких фіксується в сучасних контекстах і потребує лексикографування. Терміни з названими компонентами можуть вступати в синонімічні зв'язки, однак вони не завжди номінують співвідносні чи тотожні поняття.

Більшість із наведених термінів, що окреслюють термінополе ментіології, належить до однозначних і однослівних, менша їх частина – багатоконпонентні й багатозначні. У розглянутій системі термінів з'являються омоніми, деякі терміни розширюють своє значення, що не зафіксовано чинними словниками лінгвістичних термінів.

Розглянуті терміни насамперед належать до метамови лексикології (*квазісиноніми*, *квазісинонімія*), ономастики (*викривлення імен*, *псевдонім*), морфеміки та словотворення (*квазікомпозиції*, *квазіфлексія*, *псевдомотивація*), морфології (*квазіграмема*), синтаксису (*квазіречення*, *модальність ірреальна*, *псевдопитання*), комунікативної лінгвістики (*критерій істинності*, *максима / постулат правдивості*, *модальність гіпотетична*, *псевдокомунікація*), лінгвістики тексту та дискурслінгвістики (*квазідискурс*, *квазітекст*), лінгвостилістики (*катахреза*, *квазіконтраст*), етимології (*псевдоетимологія*), соціолінгвістики (*квазіетнонім*, *псевдоетнонім*).

Розглянута проблема має широкі перспективи: терміни ментіології потребують системної фіксації та лексикографування.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ССЛ-1 – Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни* (Т. 1–4). (Т. 1). Донецьк: Вид-во ДонНУ.

ССЛ-2 – Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни* (Т. 1–4). (Т. 2). Донецьк: Вид-во ДонНУ.

ССЛ-3 – Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни* (Т. 1–4). (Т. 3). Донецьк: Вид-во ДонНУ.

ССЛ-4 – Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни* (Т. 1–4). (Т. 4). Донецьк: Вид-во ДонНУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк, Б.М. (2021). *Мовна політика: Україна і світ*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого.
2. Босак, Н.Ф. (2002). Становлення дикційної нормативності мовлення у студентів філологічних факультетів ВНЗ освіти. *Педагогічні науки*, 28–35. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16732/Bosak.pdf;jsessionid=CEA4B9283DF99B9A3A515B10B7F4B118?sequence=1> (Дата звернення: 9.03.2023).
3. Васильченко, В. (2022 /а/). Потвори кандебрянської мови. *Онлайн-видання «Український інтерес»*. URL: <https://uain.press/blogs/962584-962584> (Дата звернення: 9.03.2023).
4. Васильченко, В. (2022 /б/). Симулякр, або виплід дрімучого невігластва. *Онлайн-видання «Український інтерес»*. URL: <https://uain.press/blogs/1109149-1109149> (Дата звернення: 9.03.2023).
5. Голодюк, Я.Б. (2011). Квазіремарки в українськомовній інтернетній комунікації: особливості виникнення та прагматика використання. *Мова і культура*, 14 (5), 238–246.
6. Гордійчук, М.І. (2021). Поняття FAKE NEWS та комунікативні засоби його виявлення. *Мовні і концептуальні картини світу*, 3 (70), 29–39.
7. Госовська, М. (2019). Піджин: квазімова, яка нікому не є рідною. BBC news Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-50137149> (Дата звернення: 12.02.2023)
8. Гадамер, Г.-Г. (2000). *Істина і метод* (Т. 1–2). (Т. 2: Герменевтика II / пер. з нім.). Київ: “Юніверс”.
9. Звєгинцова, М.Е. (2018). Майкл Щур: гра як стратегія подолання псевдокомунікації. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації*, 53, 9–15.
10. Кабачій, Р. Псевдозагрожені псевдомови. (2010). *Газета «Український тиждень»*. URL: <https://tyzhden.ua/psevdozahrozheni-psevdomovy/> (Дата звернення: 17.03.2023)
11. Калініченко, В.І. (2022 /а/). Лінгвальні аспекти категорії неймовірності (на прикладі українськомовних мілітіпсевдонімів). *The XIII International Scientific and Practical Conference “Multidisciplinary academic research, innovation and results”* (April 05–08, 2022) (Pp. 581–585). Prague, Czech Republic: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
12. Калініченко, В.І. (2021 /а/). «Лінгвістика брехні»: дослідницькі підходи, аспекти, параметри крізь призму часу й простору. У *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (Квітень-травень 2021)*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. URL: <https://jpvvs.donnu.edu.ua/article/view/10318>
13. Калініченко, В.І. (2022 /б/). Мілітіпсевдоніми як особливий вид антропонімів у вітчизняних лінгвістичних студіях. *Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*, 56, 256–268.
14. Калініченко, В.І. (2022 /с/). *Неправда як смисловий компонент у структурі українськомовного псевдоніму. Монографія (Ювілейний збірник наукових праць), присвячений 65-річчю з дня народження Т.А. Космеди* (с. 527–541). Харків: Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна.

15. Космеда, Т. (2022 /b/). Моделирование псевдоинформации в научном лингвистическом дискурсе: активные манипулемы. У Климкевич, А. (Ред.). (2022). *Perswazja językowa w różnych dyskursach [Речевое воздействие в разных дискурсах]* (Т. 7. Гданськ, 2022. С. 155–175). Гданськ: Издательство Гданьского университета.
16. Космеда, Т.А. (2021). Вербалізація категорії неймовірності: формування орнаментальної ментіології (на матеріалі співомовок С. Руданського). *Мовні і концептуальні картини світу*, 70/3, 29–45.
17. Космеда, Т. (2020). Рецепция статуса украинского языка в российском языкознании: миф и реальность. *Slavia Centralis. Glavni in odgovorni urednik*. Maribor: University of Maribor, 1, 126–135.
18. Костюк, І. (2011). Міфологема: історія поняття в науковому дискурсі. *Вісник Львівської Академії мистецтв*, 22, 405–416. URL: https://lnam.edu.ua/uk/visnyk_detail/id-22.html
19. Кучерова, О.О. (2021). Ментальні моделі автора в новинному інтернет-дискурсі: фейки про коронавірус. *Мовні і концептуальні картини світу*, 70/3, 43–58.
20. Лавриненко, О.Л. & Лавриненко, Г.Я. (2017). “Квазімова” та повноцінна мова людини як механізми вираження різних рівнів відображення дійсності. *Актуальні питання іноземної філології*, 6, 91–94.
21. Морозова, О.І. (2008). *Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови)* [Автореф. дис. ... д-ра філол. наук]. Київський національний лінгвістичний університет.
22. Мудра, І. (2016). Поняття “фейк” та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*, 15, 184–188.
23. Огієнко, І. (1909). Українсько-Російський словник В. Дубровського. Редакція І. Стешенка. (Видавництво “Час” у Києві). *Літературно-науковий вістник*, XII / IV (46), 200–205.
24. Омельчук, Ю. (2018). *Псевдоновини як жанр сучасного англійського медіадискурсу: лінгвокогнітивний, комунікативно-прагматичний параметри* [Автореф. дис. ... канд. філол. н.]. Запорізький національний університет.
25. Павлюк, І. (2018). Квазікомунікація. Психоаналітичний дискурс. *Вісник Львівського університету. Серія “Журналістика”*, 44, 341–351.
26. Потєбня, О. (1985). *Естетика і поетика слова: збірник*. (Пер. А. Колодної). Київ: Мистецтво.
27. Прищепа, Г. (2021). Фейк у лінгвістичному вимірі. *Мовні і концептуальні картини світу*, 70/3, 79–80.
28. Хванько, А. (1892). (А. Кримський). Наша язикова скрута та спосіб зарадити лихо-ви. *Зоря*. 20, 472–474.
29. Bolinger, D. Le Merton. (2021). *Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today* (1st ed.). London: Routledge Taylor and Francis Group.
30. Kalinichenko, V.I. (2022). Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies: the problem of terminology and definition. In Kalinichenko, V.I. (Ed. in Chief). *IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 31, 2022)* (pp. 241–245). Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU.
31. Kalinichenko, V.I. (2021). The category of fake in present-day linguistic studies. In Kalinichenko, V.I. (Ed. in Chief). *V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 25, 2021)* (Pp. 267–272). Vinnytsia: Vasyl’ Stus DonNU.

32. Kosmeda, T. (2022 /a/). Гендерная лексикография: формирование нового направления (словари феминитивов русского и украинского языков). *Wiener Slavistischer Almanach*. Ludwig-Maximilians-Universität. München, 135–148.
33. Weinrich, H. (2005). *The Linguistics of Lying And Other Essays*. (Translated by Jane K. Brown and Marshall Brown). Washington, Seattle: University of Washington Press.

Tetiana Kosmeda, Vira Kalinichenko

LINGUISTIC TERMINOLOGY IN THE FOCUS OF THE MENTIOLOGY THEORY

The objective of the paper under consideration is to display the formation and development specifics of the linguistic terminology associated with the linguistic mentiology formation issue. Since language reflects reality as it is, or as individuals want to imagine it, which they want to project, then it is quite logical that the language makes untruth verbalized, fake (untrue) concepts get fixed, and corresponding terms emerge in the academic and general discourse. One can definitely observe the modeling of the terms system for describing language (speech) facts, processes and phenomena, which when being nominated have a basic semantic component representing the *untruth (false/lies)* concept. This semantic constituent, in particular, is formally (explicitly) covered by means of *quasi-*, *pseudo-* elements and expressed implicitly by means of the corresponding semes in the term semantic structure, which represent the *untruth (false/lies)* concept. These include: *false, unreliable, untrue, distorted, unreal, disinformation, disguising, fictitious, fantasy, imaginative, paradoxical, exaggerated, understated, belittled, concealed, one that reflects part of the truth, one that substitutes one for another, one that does not correspond to reality, one that contradicts the original meaning, one which can only be assumed, one which conceals the true meaning*. Most of the above mentioned terms that outline the mentiology term field belong to monosemantic and one-word structure terms, a smaller part of them can be regarded as polysemantic and multicomponent by their structure. Within the terms system under consideration homonyms emerge, some terms expand their meaning, which is not yet registered in current dictionaries of linguistic terms. The terms analyzed primarily belong to the metalanguage of lexicology (*quasi-synonyms, quasi-synonymy*), onomastics (*names distortion, pseudonym*), morphemics (*quasi-inflection, pseudo-motivation*), morphology (*quasi-grammeme*), syntax (*evidentiality and its counterpart category, quasi-sentence, pseudo-question*), communicative linguistics (*truth criterion, sincerity criterion, truthfulness maxim / postulate, pseudo-communication*), text linguistics and discourse linguistics (*quasi-discourse, quasi-text*), linguistic stylistics (*catachresis, quasi-contrast*), etymology (*pseudo-etymology*), sociolinguistics (*quasi-ethnonym, pseudo-ethnonym*). The issue discussed has broad prospects for further research: the mentiology terms will need systematic fixation and being processed by lexicographers.

Keywords: linguistics of lies, mentiology metalanguage, terms with semantic representation elements of *untruth (false/lies)* concepts, terms with formal *quasi-* and *pseudo* components.

LEGEND

CCJI-1 – Zahnitko, A. (2012). *Slovnyk suchasnoi linhvistyky: Poniattia i terminy [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms]* (Vol. 1–4). (Vol. 1). Donetsk: Vyd-vo DonNU (in Ukr.).

CCJI-2 – Zahnitko, A. (2012). *Slovnyk suchasnoi linhvistyky: Poniattia i terminy [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms]* (Vol. 1–4). (Vol. 2). Donetsk: Vyd-vo DonNU (in Ukr.).

ССЛІ-3 – Zahnitko, A. (2012). *Slovník súčasnej lingvistiky: Poniattia i terminy* [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms] (Vol. 1–4). (Vol. 3). Donetsk: Vyd-vo DonNU (in Ukr.).

ССЛІ-4 – Zahnitko, A. (2012). *Slovník súčasnej lingvistiky: Poniattia i terminy* [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms] (Vol. 1–4). (Vol. 4). Donetsk: Vyd-vo DonNU (in Ukr.).

REFERENCES

1. Azhniuk, B.M. (2021). Movna polityka [Language policy]: *Ukraina i svit* [Ukraine and the World]. Kyiv.: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukr.).
2. Bosak, N.F. (2002). Stanovlennia dyktsiinoi normatyvnosti movlennia u studentiv filolohichnykh fakultetiv VNZ osvity [Formation of speech dictional normativity among philology faculty students of higher education institutions]. *Pedahohichni nauky* [Pedagogical sciences], 28–35. Retrieved from <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16732/Bosak.pdf;jsessionid=CEA4B9283DF99B9A3A515B10B7F4B118?sequence=1> (Access mode: 9.03.2023) (in Ukr.).
3. Vasylychenko, V. (2022 /a/). Potvory kandebrianskoi movy [Monsters of the Candebrian language]. *Onlain-vydannia «Ukrainskyi interes»* [Online news-source “Ukrainian interest”]. Retrieved from <https://uain.press/blogs/962584-962584> (Access mode: 9.03.2023) (in Ukr.).
4. Vasylychenko, V. (2022 /b/). Symuliakr, abo vyplid drimuchoho nevihlastva [A simulacrum, or the product of slumbering ignorance.]. *Onlain-vydannia «Ukrainskyi interes»* [Online news-source “Ukrainian interest”]. Retrieved from: <https://uain.press/blogs/1109149-1109149> (Access mode: 9.03.2023) (in Ukr.).
5. Holodiuk, Ya.B. (2011). Kvaziremarky v ukrainskomovnij internetnij komunikatsii: osoblyvosti vynyknennia ta prahmatyka vykorystannia [Quasi-remarks in Ukrainian-language Internet communication: occurrence peculiarities and use pragmatics]. *Mova i kultura* [Language and culture], 14 (5), 238–246 (in Ukr.).
6. Hordiichuk, M.I. (2021). Poniattia FAKE NEWS ta komunikatyvni zasoby yoho vyjavlennia [The concept of FAKE NEWS and its detection communicative means]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual worldviews], 3 (70), 29–39 (in Ukr.).
7. Hosovska, M. (2019). Pidzhyn: kvazimova, yaka nikomu ne ye ridnoiu [Pidgin: a quasi-language that is not native to anyone]. *BBC news Ukraina* [BBC news Ukraine]. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-50137149> (Access mode: 12.02.2023) (in Ukr.).
8. Gadamer, H.-G. (2000). Istyna i metod [Truth and method] (Vol. 1–2). (Vol. 2: *Hermenevtyka II* [Hermeneutics II] / per. z nim.). Kyiv: “Yunivers” (in Ukr.).
9. Zviehyntsova, M.E. (2018). Maikl Shchur: hra yak stratehiia podolannia psevdokomunikatsii [Michael Schur: a play as a strategy for overcoming pseudo-communication]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury. Seriya : Sotsialni komunikatsii* [Kharkiv State Academy of Culture Bulletin. Series: Social Communications], 53, 9–15 (in Ukr.).
10. Kabachii, R. Psevdozahrozeni psevdomovy [Pseudoendangered pseudolanguages]. (2010). *Hazeta “Ukrainskyi tyzhden”* [Newspaper “The Ukrainian Week”]. Retrieved from <https://tyzhden.ua/psevdozahrozeni-psevdomovy/> (Access mode: 17.03.2023) (in Ukr.).
11. Kalinichenko, V.I. (2022 /a/). Linhvalni aspekty katehorii neimovirnosti (na prykladi ukrainskomovnykh militipsevdonimiv) [Linguistic aspects of the improbability category

- (based on Ukrainian militypseudonyms)]. *The VIII International Scientific and Practical Conference “Multidisciplinary academic research, innovation and results” (April 05 – 08, 2022)* (Pp. 581–585). Prague, Czech Republic: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data (in Ukr.).
12. Kalinichenko, V.I. (2021 /b/). «Linhvistyka brekhni»: doslidnytski pidkhody, aspekty, parametry kriz pryzmu chasu y prostoru [“Linguistics of lies”: research approaches, aspects, parameters via the prism of time and space]. In *Materialy naukovoï konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu, naukovykh pratsivnykiv i zdobuvachiv naukovoho stupenia za pidsumkamy naukovo-doslidnoi roboty za period 2019–2020 rr. (Kviten-traven 2021)* [Proceedings of the scientific conference for professors and teaching staff, researchers and degree holders based on the research work results for the 2019–2020 time period (April-May 2021)]. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa (Vasyl’ Stus DonNU). Retrieved from <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/10318> (Access mode: 10.03.2023) (in Ukr.).
  13. Kalinichenko, V.I. (2022 /b/). Militipsevdonymy yak osoblyvyi vyd antroponimiv u vitchyznianskykh linhvistychnykh studiiakh [Military pseudonyms as a special type of anthroponyms in domestic linguistic studies]. *Linhvistychni doslidzhennia: zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody* [Linguistic studies: a scientific works collection of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University], 56, 256–268 (in Ukr.).
  14. Kalinichenko, V.I. (2022 /c/). Nepravda yak smyslovyi komponent u strukturі ukrainskomovnoho psevdonimu [Untruth as a semantic component in the structure of a Ukrainian pseudonym]. *Monohrafiia (Iuvileinyi zbirnyk naukovykh prats), prysviachenyi 65-richchiu z dnia narodzhennia T.A. Kosmedy* [Monograph (Anniversary collection of scientific works), dedicated to the 65th T.A. Kosmeda’s birth anniversary] (pp. 527–541). Kharkiv: Vyd-vo KNU im. V.N. Karazina [V.N. Karazin Kharkiv National University Publishing Office] (in Ukr.).
  15. Kosmeda, T. (2022 /b/). Modelirovanie psevdoinformacii v nauchnom lingvisticheskom diskurse: aktivnye manipulemy [Modeling pseudo-information in scientific linguistic discourse: active manipulations]. In Klimkevich, A. (Ed.). (2022). *Perswazja językowa w różnych dyskursach [Rechevoe vozdejstvie v raznykh diskursah]* [Speech influence in different discourses] (Vol. 7. Gdansk, 2022, pp. 155–175). Gdansk: Izdatel’stvo Gdan’skogo universiteta [Gdansk University Publishing Office] (in Rus.).
  16. Kosmeda, T.A. (2021). Verbalizatsiia katehorii neimovirnosti: formuvannia ornamentalnoi mentiologii (na materiali spivomovok S. Rudanskoïho) [Verbalization of the improbability category: the ornamental mentiology formation (based on S. Rudanskyi’s interviews material)]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual worldviews], 70/3, 29–45 (in Ukr.).
  17. Kosmeda, T. (2020). Recepcija statusa ukrainskogo jazyka v rossijskom jazykoznanii: mif i real’nost’ [Reception of the Ukrainian language status in Russian linguistics: myth and reality]. *Slavia Centralis. Glavni in odgovorni urednik*. Maribor: University of Maribor, 1, 126–135 (in Rus.).
  18. Kostiuk, I. (2011). Mifolohema: istoriia poniattia v naukovomu diskursi [Mythologeme: history of understanding in scientific discourse]. *Visnyk Lvivskoi Akademii mystetstv* [Lviv Academy of Arts Bulletin], 22, 405–416. Retrieved from https://lnam.edu.ua/uk/visnyk_detail/id-22.html (Access mode 12.02.2023) (in Ukr.).
  19. Kucherova, O.O. (2021). Mentalni modeli avtora v novynnomu internet-diskursi: feiky pro koronavirus [Author’s mental models in the news Internet discourse: coronavirus fakes]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual worldviews], 70/3, 43–58 (in Ukr.).

20. Lavrynenko, O.L. & Lavrynenko, H.Ya. (2017). “Kvazimova” ta povnotsinna mova liudyny yak mekhanizmy vyrazhennia riznykh rivniv vidobrazhennia diisnosti [“Quasi” and full-fledged human language as mechanisms of expressing different levels of reality reflection]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii* [Current issues of foreign philology], 6, 91–94 (in Ukr.).
21. Morozova, O.I. (2008). *Linhvalni aspekty nepravdy yak kohnityvno-komunikatyvnoho utvorennia (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy)* [Linguistic aspects of untruth as a cognitive-communicative formation (based on the modern English language material)] [Synopsis of PhD thesis]. Kyiv National Linguistic University (in Ukr.).
22. Mudra, I. (2016). Poniattia «feik» ta yoho vydy u ZMI [The concept of “fake” and its types in mass media]. *Tele- ta radiozhurnalistyka* [Television and radio journalism], 15, 184–188 (in Ukr.).
23. Ohienko, I. (1909). *Ukrainsko-Rosiiskyi slovnyk V. Dubrovskoho* [Ukrainian-Russian dictionary by V. Dubrovsky]. Redaktsiia I. Steshenka. (Vydavnytstvo «Chas» u Kyivi), *Literaturno-naukovyi vistryk* [Literary and scientific bulletin], VII / IV (46), 200–205 (in Ukr.).
24. Omelchuk, Yu. (2018). *Psevdonovyny yak zhanr suchasnoho anhломovnoho mediadyskursu: linhvokohnityvnyi, komunikatyvno-prahmatychnyi parametry* [Pseudonews as a genre of modern English media discourse: linguistic-cognitive, communicative-pragmatic parameters] [Synopsis of PhD thesis]. Zaporizhzhia National University (in Ukr.).
25. Pavliuk, I. (2018). Kvazikomunikatsiia. Psykhoanalytychnyi dyskurs [Quasi-communication. Psychoanalytic discourse]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia “Zhurnalistyka”* [Lviv University Bulletin. Series: “Journalism”], 44, 341–351 (in Ukr.).
26. Potebnia, O. (1985). *Estetyka i poetyka slova: zbirnyk* [Aesthetics and poetics of the word: essay collection]. (Per. A. Kolodnoi.). Kyiv: Mystetstvo (in Ukr.).
27. Pryshchepa, H. (2021). Feik u linhvistychnomu vymiri [The linguistic dimension of fake]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual worldviews], 70/3, 79–80 (in Ukr.).
28. Khvanko, A. (1892). (A. Krymskyi). *Nasha yazykova skruta ta sposib zaradyty lykhovy* [Our language problem and the way to resolve it]. *Zoria* [Dawn]. 20, 472–474 (in Ukr.).
29. Bolinger, D. Le Merton. (2021). *Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today*. (1st ed.). London: Routledge Taylor and Francis Group.
30. Kalinichenko, V.I. (2022). Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies: the problem of terminology and definition. In Kalinichenko, V.I. (Ed. in Chief). *IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 31, 2022)* (pp. 241–245). Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU.
31. Kalinichenko, V.I. (2021). The category of fake in present-day linguistic studies. In Kalinichenko, V.I. (Ed. in Chief). *V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 25, 2021)* (pp. 267–272). Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU.
32. Kosmeda, T. (2022 /a/). Gendernaja leksikografija: formirovanie novogo napravlenija (slovari feminitivov russkogo i ukrainskogo jazykov) [Gender lexicography: the new direction formation issues (dictionaries of femininives in the Russian and Ukrainian languages)]. *Wiener Slawistischer Almanach. Ludwig-Maximilians-Universität. München*, 135–148 (in Rus.).
33. Weinrich, H. (2005). *The Linguistics of Lying And Other Essays*. (Translated by Jane K. Brown and Marshall Brown). Washington, Seattle: University of Washington Press.